

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

— Η —

ΕΠΟΠΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

— ΤΗΣ —

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Ἄρ. 2,

ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ

ΕΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩ

Τύποις Ἐμπορικοῦ Τυπογραφείου

1911

ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ

17404

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
αρ. εισαγ. ~~13202/3.1.96~~
τάξ. αρ. ~~ΑΚΥΡΟΝ~~

ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ

© Δημόσια Βιβλιοθήκη Φλώρινας «Βασιλικής Πιτόσκα-Βαρνά»,
Πολιτιστικό Κέντρο, 53100 Φλώρινα, τηλ. + fax 0385.23118
Τυπογραφείο Γ. Δεδούση, Ανδρέου Γεωργίου 28, 54627 Θεσσαλονίκη,
τηλ. 031.519091, fax 521475

Χορηγός: Πανελλήνιο Παιδαγωγικό Συνέδριο 1993

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

— Η —

ΕΠΟΠΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

— ΤΗΣ —

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Ἄρ. 2,

ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ

Κατὰ νέαν ὄλιω μέθοδον

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΑΝ. Γ. ΖΑΛΛΗΣ

ΕΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩ:

Τύποις Ἐμπορικοῦ Τυπογραφείου

1911

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

«Βασιλικῆς Πιτόσκα-Βαρνά»

Οκτώβριος 1993

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— 4 —
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
— 182 —
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
Α. Σ.
ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν σφραγίδα τοῦ συγγραφέως
καταδιώκεται ὡς ἐκ τυποκλοπίας προερχόμενον.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— 182 —
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
Α. Σ.
ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ

ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ

Λ

[σπί-τε
ι, . . . ι . . .]

Λ

ι | ι | ι

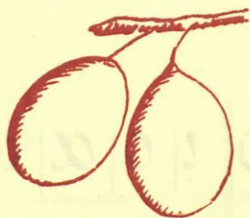
Ο

[τό-πι:
ο . . .]

Ο

ι | ο | ι | ο

α

α

[χαλ-θ!]
α. . .

ο | ι | α

ι | α

ω

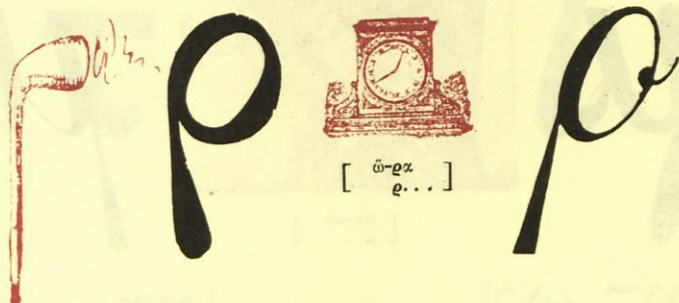

ω

[ᾠ-μος]
ω. . .

ο=ω || ι | ο | α | ω

α | ι | ο | ω

ρ . . . | ρα || ω-ρα

ὥ-ρα

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — ψάε . . . ε

μ

μ

[μχ-μά
μ. . .]

μ. . .

μι

μα

α-μα

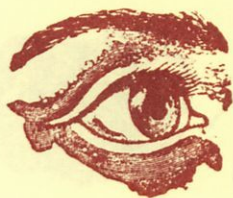
μι-α

μα-μα

ἄ-μα, μί-α, μα-μά,
μω-ρο.

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — Ἄδᾱμ . . . μ

τ

[μά-τι
τι...]

ι

τ...|τα

τι

το

τω

ρω-τα

τι-μα

το-ρα

ρω-τω

τί-μα, τι-μῶ, ῥώ-τα,

τὸ μά-τι, τὸ μω-ρο.

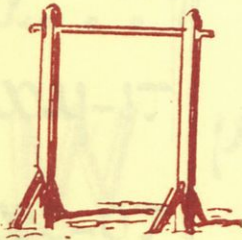
Διδασκαλία τῆς προφορᾶς, — Δώτ . . . τ

π

ω

[πα-πι
π. . .]

πα-πι

πι-πα

πα-τω

το-πι

πα-τα

τα-πα

πα-πί, πα-τῶ, τά-πα,

τό-πι, πί-πα

πῖ, πῖ, πῖ, τὸ πα-πί.

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — Γραπ. . . π.

χ υ

[κό. τα
κ... α]

κο-τα		κα-τω
κα-ρο		ρο-κα

ρό-κα, κό-τα, κά-ρο, κά-τω

τά κά-ρα, μί-α ό-κά, μί-α ρό-κα,
μί-α ώ-ρα τό-ρα, μί-α κό-τα.

Διδασκαλία της. — Ίσαάκ . . . α.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΥ (Επανάληψις πρώτη)

Σύμφωνα | Φωνήεντα -α -ι -ο -ω

ρ-

μ-

τ-

π-

χ-

Ὁδηγία. — 1) Ὁ μαθητὴς προφέρει τὰ σύμφωνα μόνα, δεικνύων αὐτὰ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἔν πρὸς ἔν (ρ, μ, τ, π, κ) 2) Ἐπαναλαμβάνει τὰ σύμφωνα ἐνὼντων αὐτὰ μὲ ἔν ἕκαστον τῶν φωνηέντων ἔνφ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς δεικνύει τὰ διάφορα σύμφωνα τὸ ἔν κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἢ δεξιᾶτου δεικνύει τὸ αὐτὸ πάντοτε φωνήεν, λέγων 1) μετό-α **ρα, μα, τα** ... 2) με τό-ι **ρι, μι, τι** ... 3) με τό-ο **ρο, μο, το, κο** κτλ.

Μεγάλη φροντίς πρέπει νὰ καταβάλληται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παραγγελμάτων διὰ τῶν δύο χειρῶν.

Ἐπαναλαμβάνονται αἱ ἀσκήσεις λαμβανομένων τῶν συμφώνων ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. π. χ. 1) με τό-α **να, πα, τα** ... 2) με τό-ι **κι, πι, τι** κτλ.

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΠΙΝΑΞ Α.

1

2

3

4

5

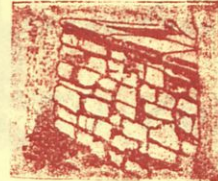
6

7

8

9

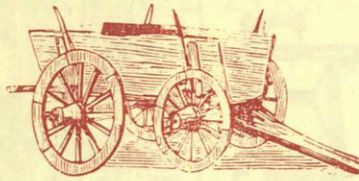
10

11

12

13

14

15

1 Τὸ βεπάνι — 2 Ἡ ῥόκα — 3 Ὁ ῥάφτης — 4 Τὸ
μοσχάρι — 5 Ἡ μηχανή — 6 Ὁ μαραγνός — 7 Τὸ τρα-
πέζι — 8 Ἡ τανάλια — 9 Ὁ τοίχος — 10 Τὸ ποτήρι —
11 Ἡ πεταλοῦδα — 12 Ὁ πετεινός — 13 Τὸ κάρο — 14
Ἡ καρabiδα — 15 Ὁ κήπος.

η

[κόρη
η...]

η

η	ρ...	μ...	τ...	π...	κ...
	ρα	μη	τι	πο	κω
	κο-ρη	κα-κη			
	κη-ρι	ρα-κη			
	η-το	τι-μη			

ή ρ-όκα, ή ρα-κή, ή τι-μή, ή κό-τα.

ἦ-το μί-α κό-ρη, ή κι-κή — ή κι-κή

ἦ-το κα-κή κό-ρη —

σ

[σή-τα
σ...]

σ

ση-τα

ρα-σα

σω-μα

μα-σω

ση-κω

κα-τω

ἡ σή-τα, τὸ σῶ-μα, ἡ κό-τα
ρά-σα πα-πᾶ — μα-σῶ τὸ κη-ρί —
σή-κω· κά-τω — πό-σα; τό-σα.

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς — Ξιφίας ... 5

λ

Λ

[λι-μα
λ...]

λι-μα		πω-λω		μι-λω
λω-ρι		μη-λα		κα-λω
κα-λη		λι-ρα		λι-λη

τὸ λω-ρί, ἢ λί-ρα, μί-α λί-μα κα-λή
— κα-λῶ τὸ πα-πί· — πω-λῶ μη-λα·
μί-α ὀ-κᾶ μη-λα κα-λά — τί κα-
λά μη-λα — μί-α κό-ρη, ἢ λι-λή,
μι-λᾶ μω-ρά.

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — Μιχαήλ ... λ.

ε

[μέ-λι
ε. . .]

ε

λ | σ | κ | π | τ | μ | ρ
λα | σε | κη | πι | το | μω | ρε

ε-λα | κα-με | με-σα
πα-ρε | πο-τε | με-ση

τὸ μέ-λι, ἡ μέ-ση, πό-τε, τό-τε,
πα-ρε μέ-λι· μέ τί; — λι-λή, κά-με
κα-λά· ἔ-λα κά-τω, ἔ-λα τό-ρα μέ-σα.

Υ

[γά-τα
γ . . .]

γ

γα-τα

σι-γα

γα-λα

λι-γο

γε-λω

λε-γω

μί-α γά-τα μέ τὸ γα-τί — ἡ λι-λή
γε-λά μέ τὸ γα-τί — λι-λή, ἔ-λα
κά-τω σι-γά, σι-γά — πᾶ-ρε λί-γο
γά-λα — ἐ-γὼ λέ-γω κα-λά.

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — αγ . . . γ

υ

[σϋκκ
υ...]

ϋ

ι = υ

ι, η, υ,

γ | λ | σ | κ | π | τ | μ

γα | λε | ση | κι | πο | τυ | μω

μυ-τη | τυ-ρι | λυ-πη

πο-λυ | τι-μη | γυ-ρω

μί-α γά-τα· τί μύ-τη, τί μά-τι—σϋ-κα
κα-λά· πᾶ-ρε μι-σᾶ σϋ, μι-σᾶ ἐ-γώ.

ν

νε

[νε-ρό
ν. . .]

ε-να

νε-ρο

νη-μα

γο-να

πι-νω

πο-νω

νω-πα

πα-νι

νά μέ-ρη μέ νε-ρά—νά μί-α πη-γή μέ
πο-λύ νε-ρό—πα-τῶ μέ τὸ γό-να—τῶ-ρα
πί-νω νε-ρό—νά ἡ ῥό-κα, νά τὸ νῆ-μα,
— μέ-νω μύ-νη — ἔ-λα μέ μέ-να. —

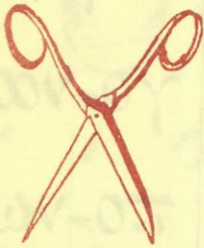
Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — Λέων . . . ν

χ

[χέ-ρι
χ. . .]

χ

χε-ρι

ρα-χη

χη-να

νυ-χι

χα-ρα

χω-λη

χυ-νω

χω-νω

νά, ἔ-να χέ-ρι—νά, τὸ νύ-χι—χῦ-σε
τὸ νε-ρό — νά, χύ-νω τὸ νε-ρό —
χώ-νω τὸ χέ-ρι — ἔ-χω μί-α χῆ-να
χω-λή — κά-με ἔ-να χω-νί.

Διδακαλία τῆς προφορᾶς. — Ἐνώχ . . . χ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΥ
(Ἐπανάληψις δευτέρα)

Φωνήεντα

Σύμφωνα

-α -ε -η -ι -ο -υ -ω

ρ-	σ-
μ-	λ-
τ-	γ-
π-	ν-
κ-	χ-

Ἔθνη. — Ὁ μαθητὴς ἐδηγείται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παραγγελημάτων κατὰ τὰς ἐθνήτας τὰς διδομένας ἐν τοῖς προηγουμένοις (σελ. . . . 10). Ἐκτέλει τὸν παραγγελημάτων διὰ τῶν δύο χειρῶν.

Ἐπαναλαμβάνονται αἱ ἀσκήσεις, λαμβανομένων τῶν συμφῶνων ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τὰν ἀπαιτεῖται.

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
ΠΙΝΑΞ Β.

δ

[πο-δ:
δ...]

δ

εθδω

μα-δω

πο-δι

πη-δω

δα-δι

δι-δω

λα-δι

δε-νω

δω-ρα

ρο-δα

ι-δέ έ-δω έ-να πό-δι — ι-δέ με, πη-δω
μέ τὸ έ-να πόδι — νά δύο ρό-δα —
δέ-νω δέ-κα ρό-δα.

Δ: δασκαλία τῆς προφορᾶς. — Διε: δ...δ

[θυ-ρα
θ...]

θυ-ρα | θη-κη

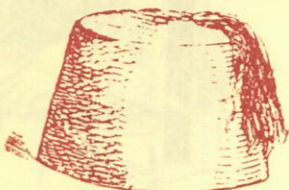
θο-λα | λα-θη

θε-λω | θε-λε

νά μι-α θύ-ρα — έ-δω μι-α θή-κη —
ι-δέ έδ-ω, τί θο-λά νε-ρά — έ-γώ έ-χω
κά-μη δύ-ο λά-θη — θέ-λω νά γί-νη
μι-α νέ-α θύ-ρα· μέ τί θά γί-νη;

Διδασκαλία τής προφοράς — Γολιάθ... θ

Φ

[φέ-σι
φ...]

φ

φε-σι

σο-φη

φα-κη

κω-φη

φυ-τα

φω-τα

φο-ρω

ρο-φω

φέ-σι νέ-ο — φυ-τά νέ-α — μι-α
κό-ρη σο-φή — τώ-ρα φο-ρῶ τὸ φέ-σι
— φα-γε φα-κῆ — φέ-ρε τὰ φῶ-τα —
ρο-φῶ τὸ γά-λα, λί-γο, λί-γο,

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — Ἰωσήφ... φ

β

[βῶ-δι:
β. . .]

β

βω-δι		βα-θυ		βε-λη
βι-α		λα-βη		βα-ρυ
βη-χω		βο-η		βη-μα

βῶ-δι πα-χύ — νε-ρὸ βα-θύ — βή-χω
πο-λύ — ἰ-δὲ ἐ-δῶ τὸ βῶ-δι — νὰ δύ-ο
βέ-λη — ἰ-δέ, τί μύ-τη — πᾶ-ρε τὸ
ἔ-να — ἰ-δὲ μὲ τί βο-ή, μὲ τί βί-α
πε-τᾶ — ἦ-το βα-ρύ; — ὄ-χι.

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — Ἰῶβ . . . β

ζ

[ζῶ-νη,
ξ. . .]

ξ

ζω-νη

ζω-νω

ζω-α

ζω-η

ζη-τω

ρι-ζα

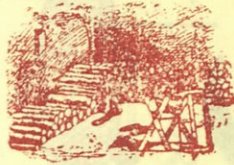
ζα-λη

μα-ζι

ζῶ-νη λι-νη̄ — ἰ-δέ, ζῶ-νω τῆ ζῶ-νη
 — τί κα-λή ζῶ-νη — φυ-τά διὰ τὰ
 ζῶ-α — νὰ ἐ-δῶ μί-α ρί-ζα — ἡ ρί-ζα
 ρο-φᾶ νε-ρό — ἡ γῆ-να ζῆ μέ-σα σέ
 νε-ρό — τί ζη-τᾶ τῶ-ρα ἡ ζω-ή; —

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς = Βοδξ . . . ξ

ξ

[ξύλον
ξ...]

ξ

ξυ-λα

λο-ξα

ξη-ρα

ρι-ξε

ξυ-δι

δο-ξα

ξυ-νω

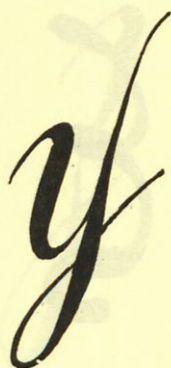
ε-ξω

μη-λα ξυ-νά — κό-ρη ξέ-νη — ρί-ζα
 ξη-ρή — πα-με ε-ξω νά ξύ-σω ξύ-λα
 — ρί-ξε τὸ ξύ-λο, πα-ρε τὸ μη-λο
 — τί ξυ-νὸ μη-λο+

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — Κόραξ...ξ

[ψά-ρι
ψ. . .]

ψα-ρι		ψη-νω		κο-ψε
ψα-θα		ψη-το		νι-ψε
ψω-μι		δι-ψα		ψη-λα

ψά-ρι ψητό — ψω-μι ξη-ρό — ψά-θα
νέ-α — τί κα-λό ξύ-δι, τί ά-ψύ — ι-δέ
τό ψά-ρι· τί μά-τι, τί λέ-πι — θέ-λω
νά φά-γω τὸ ψά-ρι ψη-τό — νά πᾶ-ρε,
ψῆ-σε τὸ ψά-ρι — θά τὸ φά-γω μέ
ψω-μι — ῥῖ-ξε τὸ ψω-μι ἐ-δῶ. ↗

Διδασκαλία τῆς προφορᾶς. — Ἄρα ψ . . . ψ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΥ
(ἐπανάληψις τρίτη)

Φωνήεντα

α ε η ι ο υ ω

Σύμφωνα

ρ	λ	θ
κ	γ	δ
π	ν	ζ
β	ξ	ς
χ	δ	—
σ	θ	

Ὁδηγία. — Ἀκοῦνται οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν συλλαβισμόν *συμφώνου μετὰ φωνήεντος* κατὰ τὰς προηγουμένας ὁδηγίας (σελ. 10)

Ἐπαναλαμβάνονται αἱ ἀσκήσεις λαμβανομένων τῶν συμφώνων ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά καὶ τανάπαλιν. Προσοχὴ μεγάλη πρέπει νὰ καταβάλληται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παραγγελημάτων διὰ τῶν δύο χειρῶν.

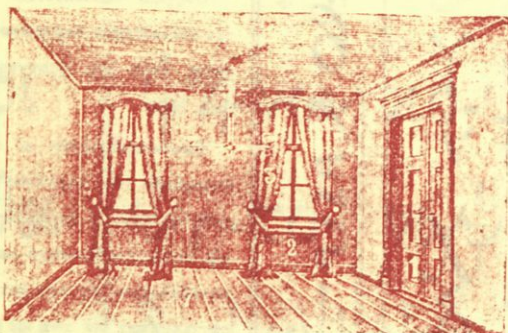
ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
ΠΙΝΑΞ Γ.

.....

.....

.....

ΦΡΑΣΕΙΣ
(Επανάληψις γενική)

νά έδω μία κάμαρα: τί μεγάλη
κάμαρα — έδω ή θύρα, έδω τò
πάτωμα, έδω τò ταβάνι, έδω τά
παράθυρα — έδω μέσα ή μαμά,
έδω όλα τά καλά.

έδω μί α κό ρη, έδω έ να ά γό ρι
— ιδέ τò τό πι — θά πέ ση κά τω;
ό χι ή κό ρη θά πι ά ση τò τό πι.

ιδέ τε, έδω μέ σα ή μα μά έ βα λε
τò τυ ρί, τò ά λά τι σε — έ βα λε
πο λυ ά λά τι; — ό χι ρί ξε ά κό μη
λί γο ά λά τι.

ιδέ τε έ δω έ να ώ μο — έ χε τε δύ ο·

ιδέτε τὸ ὠρολόγι—νά, μία ὥρα
τώρα πέρασε — ἅμα γίνῃ ἡ ὥρα
δέκα, θὰ φύγετε.

νά, ἐδῶ μία μαμά—ιδέτε πόσο
πολύ ἀγαπᾷ τὸ νινί.

μαμά ἔχω κάτι νὰ σέ πῶ,
πολύ, πολύ σέ ἀγαπῶ.

ἡ μαμά ἀγαπᾷ νὰ κάνετε ἡσυχία
— νὰ λέγετε καλὰ λόγια, ὅχι
κακά — γὰ διαβάζετε — νὰ μὴ

λε ρώ νε τε τί πο τε — νά ε χε τε ο λα
κα θα ρά.

ι δέ τε ε να μά τι — ε χω ε να μά τι,
δύ ο μά τια — ι δέ τε η γά τα τί μά-
τια γα λα νά.

ι δέ τε τὸ πα πί — πα πί, πα πά κι,
ε λα ε δῶ, νά νε ρό, πῖ, πῖ, πῖ, ε λα
ε δῶ νά σέ χα ρῶ.

νά ή κότα έ φαγε τά πίτυρα,
τώρα ζητά νερό — ή κότα ροφα
τό νερό, λίγο λίγο — έ γώ πίνω τό
νερό όλο μαζί — ή κότα πετά
πολύ χαμηλά.

νά μία κόρη, ή έλένη — τίκαλή
κόρη ή έλένη — μελετά ή συχα τό
μάθημα.

νά μία σήτα πολύκαλή
σήτα, έχώρισε τά πίτυρα όλα —
τώρα ή μάμα θά ζυμώση — μέ τί;

μία λίμα έδω — νά ή λαθή —
μέ τί λίμα ζύνετε σανίδι, σίδηρο,
ότι θέλετε.

ιδέτε έδω τό μέλι — τί καθαρό
μέλι — πάρε μέλι άπό τό πιθάρι
— νά ένα πιθάρι γεμάτο μέλι.

νά ή γάτα, ή ζιζικά — ιδέτε τί
μύτη, τί μάτια, τί νύχια — ή ζιζικά
άγαπά τό γάλα τό τυρί τά ψά-
ρια.

νά ἔνα πιάτο μέ σῦ κα ἐγώ - ἔφαγα
ἔνα σῦ κο ἀκάμωτο - ἔκαμπολύ
κακά, ἡ μητέρα μέ μάλωσε.

νά, ἐδῶ μία πηγὴ — τίπολύ
νερό, τίγαλανὸ νερό — νά, πίνω
τώρα μέ τὸ χέρι — μὴ μέ το χέρι,
πᾶρε τὸ ποτήρι — ἰδέτε ἐδῶ ἔγινε
ρυάκι ἀπὸ τὸ πολύ νερό.

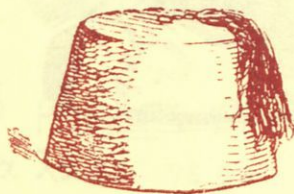
ἔχω ἓνα χέρι, δύο χέρια — πόσα
νύχια; — ἔχω δέκα νύχια — πᾶνω
τὰ χεράκια, κάτω τὰ χεράκια
— νῖψε καλὰ τὰ χεράκια — θάτᾳ
νίψω πολὺ καλὰ.

ἔχω ἓνα πόδι, δύο πόδια — ἔχω
ἓνα γόνα, δύο γόνατα — μέτᾳ
πόδια περὶ πατῶ, πηδῶ — σήκωσε
τὸ δεξιὸ πόδι — κάτω τὸ δεξιὸ πόδι.

νά έ δώ έ να πιθάρι, μία θύρα,
έ να καλάθι — γύρε τή θύρα —
γέμισε τò πιθάρι με νερό — πάρετε
άπό τό καλάθι ό τι θέλετε, ψωμί,
τυρί, όπωρικά.

ιδέτε έ να φέσι, έ να φανάρι —
βάλε τò φέσι — φορώ τò φέσι —
άναψε τò φανάρι — φέρε τò φανάρι
έ δώ, κά τι έ πε σε κά τω, φέξε νά
ιδώ.

ιδέτε έδω δύ ο βώδια — τί με γάλα
κέρατα, τί δυνατά, τί φοβερά — τά
καϋμένα, γυρίζετε από τά χωρά-
φια, έκοπιάσατε πολύ — τώ ρα θά
φάγετε άχυρα κα θά ρά, θά ή συ-
χά σε τε.

νά έδω ή ζυγαριά — πᾶ ρε ζύ-
γι σε τή ζάχαρη — ζύγι σε τά μηλα
— βάλετα όλα μαζί.

νά, μία με γά'λη ἄμα ξα με δύ ο
ἄλο γα—ἄμα ξᾶ, κυ νή γα τὰ ἄλο γα
σι γά, σι γά — μὴ ἄ φινε τὰ λωρι ἄ
χα λα ρά — πό τι σε τὰ ἄ λο γα, τά-
γι σέ τα, δό σε τα πί τυ ρα, ἄ χυ ρα.

ι δέ τε ἐ δῶ τὸ ψά ρι — τὸ ψά ρι
ψή θη κε — φέ ρε τὸ ψω μί, τὸ λε μό νι
— ἔ λα νά φᾶ με — νά μὴ σέ γε λά ση
ἦ γά τα νά φά γη τὸ ψά ρι - πο πῶ,
τί ἔ πα θα, ἦ γά τα ἔ φα γε τὸ ψά ρι.

Γιάννης Ε. Βρεττός - Δημήτρης Φ. Χαραλάμπους

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΠΕΡΙΓΥΡΟΣ

Το ανά χείρας «Αλφαβητάριον» εντάσσεται, όπως προδίδει το εξώφυλλο, στη Μακεδονική Βιβλιοθήκη και ως εκδότης παρουσιάζεται ο Αν. Γ. Ζάλλης.

Εκδόθηκε στο Μοναστήρι, μια περιοχή με συμπαγή ελληνικό πληθυσμό και αξιόλογη εκπαιδευτική δραστηριότητα. Σε ό,τι αφορά τη χρονολογία έκδοσής του (1911), μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι αυτή συμπίπτει με τις θυελλώδεις συζητήσεις, οι οποίες διεξάγονται στη Βουλή του ελεύθερου κράτους και τελικά οδηγούν στη συνταγματική κατοχύρωση της καθαρεύουσας ως επίσημης γλώσσας του κράτους. Γλώσσα του Αλφαβηταρίου είναι η δημοτική και μάλιστα η διδασκαλία της, όπως αναγράφεται στο εξώφυλλο, είναι εποπτική - «κατά νέαν όλως μέθοδον». Έτσι, πέρα από το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση γίνεται επιλογή της γνώριμης γλώσσας του παιδιού επιστρατεύονται με ιδιαίτερη φροντίδα εικόνες, οι οποίες με τη σειρά τους θα βοηθήσουν ακόμη περισσότερο το μαθητή να αφομοιώσει το μηχανισμό ανάγνωσης. Είναι δε αξιοπρόσεκτο ότι τα αντικείμενα των εικόνων αντλούνται από την καθημερινότητα και συνεπώς έχουν άμεση σχέση με τον γνωστικό κόσμο του παιδιού. Ακόμα πιο αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι το αλφαβητάρι αυτό είναι πλήρως απαλλαγμένο από την πρόωρη θρησκευτική και πατριωτική κατήχηση που χαρακτήριζε τα καθαρευουσιάνικα αλφαβητάρια. Ίσως να είναι μια στάση ακραίας διαμαρτυρίας απέναντι στην κατάσταση που επικρατούσε, διαμαρτυρία που οδηγεί τον συγγραφέα του αλφαβηταρίου σε μια οφθαλμοφανή αποστασιοποίηση από τα καθιερωμένα.

Με βάση αυτά τα δεδομένα θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι το συγκεκριμένο αλφαβητάριο το διακρίνει μια στενή πνευματική συγγένεια με τα νέα βιβλία της περιόδου 1917-1920. Και ως τέτοιο μπορούμε να το θεωρήσουμε ως έναν άγνω-

στο πρόδρομο της επερχόμενης περιόδου.

Αν οι συνθήκες και αντιλήψεις κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας υποχρέωναν τους δασκάλους να καταφεύγουν στη χρησιμοποίηση της Οχτώηχου και του Ψαλτηρίου ως αλφαβηταρίων - αναγνωσματαρίων, οι πρώτες απόπειρες για την οργάνωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος μετά την απελευθέρωση δεν μπορούσαν παρά να αντιμετωπίσουν από άλλη οπτική γωνία το ζήτημα «σχολικό βιβλίο». Ήδη στα 1829 ο Ι. Καποδίστριας συγκροτεί επιτροπές «προς σύνταξιν σχολικών βιβλίων», ενώ στο Ορφανοτροφείο της Αίγινας λειτουργεί ένα μικρό τυπογραφείο για την κάλυψη βασικών αναγκών¹.

Μετά τη θεσμοθέτηση της δημοτικής εκπαίδευσης (1834) από τον Όθωνα εκδηλώνεται εντονότερα η ανάγκη μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για το σχολικό βιβλίο. Το διάταγμα της 13ης Απριλίου 1836 «περί συστάσεως βιβλιοπωλείου εν τη Β. Τυπογραφία» έρχεται να καλύψει το διαπιστούμενο κενό: «δια να εισαχθή τρόπος ομοιόμορφος εις την διδασκαλίαν του λαού, και να ευρίσκη ο καθείς βιβλία στοιχειώδη καλά, και παραδείγματα της καλλιγραφίας και ιχνογραφίας πρόχειρα πάντοτε, εις τιμάς μετρίας, και εις τας πραγματικές χρείας ωφέλιμα, διορίζομεν να συστηθή βιβλιοπωλείον, και να ευρίσκεται εις άμεσον ένωσιν με την Βασιλικήν Τυπογραφίαν και Λιθογραφίαν»².

Εκτός από τη θεσμική εξέλιξη του σχολικού βιβλίου στη χώρα μας κατά το 19ο και τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, περισσότερο ίσως ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ευρύτερες ιδεολογικές δεσπόζουσες της ίδιας περιόδου, οι οποίες καθορίζουν αμεσότερα τόσο τη γλώσσα όσο και το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων. Η Μεγάλη Ιδέα, αδιαμφισβήτητη εθνική ιδεολογία στο διάστημα 1844-1922, επιβάλλει ένα κλασικιστικό πολιτιστικό προσανατολισμό, ο οποίος αποτυπώνεται

1. Κούκου, Ελ.: Ο Καποδίστριας και η παιδεία (1827-1832): τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Αίγινας, Αθήναι 1972, σελ. 20-21.

2. Β.Δ. Περί συστάσεως βιβλιοπωλείου... ΦΕΚ 13/1836, σελ. 11.

καθαρὰ και στην εκπαίδευση: από τον τύπο των σχολείων μέχρι και τα αναλυτικά τους προγράμματα, από τη διάρθρωση της γενικής εκπαίδευσης μέχρι και τη γλώσσα της. Ιδιαίτερα, σε ό,τι αφορά τη γλώσσα, ο συνεχής «καθαρισμός» και η «βαθιά ελληνομάθεια» που απαιτούσε το ιδανικό της επιστροφής στην αρχαία αττική διάλεκτο οδηγούσαν τους συγγραφείς των σχολικών βιβλίων στη χρησιμοποίηση μιας γλώσσας ακατάληπτης - και ως επί το πλείστον ακατάληπτης - για τους μαθητές. Η καθαρεύουσα και οι εξεζητημένοι αρχαϊσμοί απαντώνταν όχι μόνο στα αναγνωστικά του δημοτικού σχολείου αλλά ακόμα και στα αλφαβητάρια, το πρώτο δηλ. βιβλίο με το οποίο ερχόταν σε επαφή ο εξάχρονος μαθητής. Διαβάζουμε από το εγκεκριμένο για την περίοδο 1908-1911 αλφαβητάριο του Χ' Παπαμάρκου: «*Άνθος το γαρύφαλον. Οπώρα το ροδάκινον. Ζώα το μυρμήκιον, η καρδερίνα, η ημίονος. Αι όρνιθες κακκάζουσιν. Οι χοίροι υΐζουσιν. Τα χοιρίδια κοΐζουσιν. Οι όφεις ιΐζουσιν. Οι νεοσσοί τιτίζουσι και πιπίζουσιν. Οι άνεμοι συρίζουσιν*». Ή ακόμα σε ένα άλλο εγκεκριμένο αλφαβητάριο του Π. Οικονόμου βρίσκουμε λέξεις όπως: «*δρυς, δραξ, βλαξ, πλαξ, κλων, φρην, κνιψ, σφηξ, φλοξ, φλεψ, θριξ, χθες, τρυξ, πτήσσω, στρόφιγξ, χατζής, τέτζερης*». Διαβάζουμε και στο κρατικό αλφαβητάριο του 1910: «*ο σαλπικτής αντί λόγχης έχει σάλπιγγα. Ο λάρυγξ του σαλπικτού πονεί από το παίξιμον, όταν ο σαλπικτής έχη συνάγγην δεν ημπορεί να παίξη*»³.

Πέρα από τη γλώσσα των σχολικών βιβλίων η επιδίωξη της ηθικοποίησης του πολίτη, και η ανάπτυξη έντονου θρησκευτικού και πατριωτικού συναισθήματος επηρέαζαν με τη σειρά τους τη θεματογραφία των κειμένων. Ο δε πομπώδης και κατηχητικός λόγος συμπλήρωνε την όλη εικόνα που παρουσίαζαν τα σχολικά βιβλία της χώρας.

Ενώ όμως η πραγματικότητα του ελεύθερου ελληνικού κράτους είναι αυτή, ο πέραν των συνόρων ελληνισμός βιώνει μια άλλη διάσταση της πραγματικότητας, η οποία σταδιακά οδηγεί και στη διαφοροποίηση των επιλογών. Για παράδειγμα,

3. Η ανθολόγηση κειμένων των αλφαβηταρίων της καθαρεύουσας, στο: Γαβριήλ, Αν. (= Δημ. Γληνός): Οι χοίροι υΐζουσιν, τα χοιρίδια κοΐζουσιν, οι όφεις ιΐζουσιν, Εστία, Εν Αθήναις 1921, σελ. 38 κ.ε.

στη Μακεδονία η αφύπνιση του σλαβικού εθνικισμού στη δεκαετία του 1870 τροφοδοτεί με νέα δεδομένα τον προβληματισμό του ελληνικού στοιχείου της περιοχής σε ό,τι αφορά τα εθνικά σχέδια και το ρόλο της εκπαίδευσης. Ήδη, στα 1879 ο αντιπρόσωπος των μακεδονικών συλλόγων στο συνέδριο των Ελληνικών Συλλόγων που γίνεται στην Αθήνα, απαιτεί, «*βλέποντες τον ανταγωνισμό των εθνικοτήτων αγρίως εξεγειρόμενον εν τη Ιλλυρική Χερσονήσω*», να ιδρυθούν νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία στις διαμφισβητούμενες περιοχές με αποκλειστικό σκοπό τη συστηματική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας⁴.

Η γλώσσα που αρχίζει σιγά - σιγά να κρίνεται ως πιο λειτουργική για τις προσπάθειες πολιτιστικής διεύθυνσης στις διαμφισβητούμενες περιοχές είναι η δημοτική. Τη στενή σύνδεση της δημοτικής γλώσσας με το γενικότερο σχέδιο της εθνικής ολοκλήρωσης θα επισημάνει εύστοχα ο ίδιος ο Ψυχάρης στα 1888 στο δημοτικιστικό του κήρυγμα: «*το γλωσσικό είναι ζήτημα πολιτικό· ό,τι πολεμά να κάμη ο στρατός για τα φυσικά σύνορα θέλει η γλώσσα να το κάμη για τα σύνορα τα νοερά· πρέπει και τα δύο τους να παν πολύ μακρυνά να πάρουν πióτερο τόπο. Μαζί θα προκόψουν μια μέρα*»⁵. Η θέση του δημοτικισμού ότι η δημοτική γλώσσα, την οποία κατανοούν οι πολλοί, αποτελεί εθνικό κεφάλαιο φαίνεται να δικαιώνεται όχι μόνο κατά την περίοδο του πολιτιστικού ανταγωνισμού μεταξύ των διαφόρων εθνοτήτων στις διαμφισβητούμενες περιοχές αλλά και μετά την απελευθέρωση μεγάλων τμημάτων του αλύτρωτου ελληνισμού. Έτσι, για παράδειγμα, στα 1913 το τμήμα εκπαίδευσης της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας στις οδηγίες του «*δια τας γλωσσικάς ασκήσεις του νηπιαγωγείου των ξενοφώνων*» προτρέπει, ανάμεσα σε άλλα, οι γλωσσικές ασκήσεις να «*διεξάγονται εις την αφελή και ανεπιτήδευτον γλώσσαν της εν τω καθ' ημέραν βίω προφορικής συνεννοήσεως των εγγραμμάτων*». Και προσθέτει αμέσως ότι «*η απαίτησις αυτή ουδεμίαν σχέσιν έχει με την άγονον περί του γλωσσικού ζητήμα-*

4. Σύλλογος προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων. Η δράσις του συλλόγου κατά την εκατονταετίαν 1869-1969, Αθήνα 1970, σελ. 88.

5. Ψυχάρης, (Γ.): Το Ταξίδι μου, Ερμής, Αθήνα 1983 (γ' ανατύπωση), σελ.201.

τος συζήτησιν και τας ακρότητας, εις τας οποίας η φιλονικία και το πάθος εξωθει τους ενεργώς μετέχοντας αυτής. Είναι απαίτησις παιδαγωγική. Χρειαζόμεθα δια τας γλωσσικάς ασκήσεις του νηπιαγωγείου των ξενοφώνων γλώσσαν ζωντανήν και ακεραίαν προς έκφρασιν του παιδικού βίου ολοκλήρου»⁶.

Αν ο Γ. Ψυχάρης με «Το Ταξίδι μου» (1888) κλονίζει για πρώτη φορά τον κλασικιστικό πολιτιστικό προσανατολισμό της ελληνικής κοινωνίας, ο Φ. Φωτιάδης με «Το γλωσσικόν ζήτημα και η εκπαιδευτική μας αναγέννησις» (1902) αμφισβητεί κύρια την ορθότητα του αρχαιογνωστικού προσανατολισμού της εκπαίδευσης και της χρησιμοποίησης της καθαρεύουσας ως γλώσσας της διδασκαλίας και των σχολικών βιβλίων. Εξηγεί τη σημασία που θα είχε η τυχόν καθιέρωση της δημοτικής στην εκπαίδευση και σημειώνει ότι «δεν έχομ' ανάγκη από σοφά προγράμματα, αλλ' από απλά αλφαβητάρια». Μάλιστα δεν παραλείπει να αξιολογήσει επιγραμματικά και αυστηρά τα εγκεκριμένα σχολικά βιβλία: «στο κάρο των σκουπιδιών όλα τα εγκρίσει και αδεία»⁷. Αυτήν ακριβώς τη θέση, που το βαθύτερο νόημά της ισοδυναμεί με την αντικατάσταση των καθαρευουσιάνικων βιβλίων από άλλα γραμμένα στη δημοτική υιοθετεί το κίνημα του εκπαιδευτικού δημοτικισμού ως έναν από τους κατευθυντήριους άξονές του.

Στα 1905 ο Νουμάς, το σημαντικότερο περιοδικό έντυπο του κινήματος του δημοτικισμού, προκηρύσσει διαγωνισμό για τη συγγραφή αναγνωσματορίου. Οι διαφοροποιημένες προδιαγραφές του είναι πρόδηλες: «να γραφή ένα αναγνωσματορίο ανθρωπινό και ρωμαίικο, όχι με ια, με ρις, με ους και κάθε άλλη τέτοια αηδία, μα με λέξεις που να τις ακούη το παιδί κάθε ώρα και στιγμή σπίτι του, αφού σήμερα με κείνα πούχουνε στα σχολεία μας, το Ρωμιόπουλο παίρνοντας το πρώτο βιβλίο στα χέρια του θα πρωτοσυλλαβίση μια ψεύτικη λέξη που δε θα τηνε μεταχειριστή στην κουβέντα του ποτέ - μ' άλλα λόγια με την

6. Γενική Διοίκησης Μακεδονίας/Τμήμα Εκπαιδύσεως: Οδηγία διά τας γλωσσικάς ασκήσεις του νηπιαγωγείου των ξενοφώνων, Εν Θεσσαλονίκη 1913, σελ. 5.

7. Φωτιάδης, Φ.: Το γλωσσικόν ζήτημα και η εκπαιδευτική μας αναγέννησις, Εστία, Αθήνα 1902, σελ. 89.

πρώτη λέξη που θα συλλαβίση, θα πη και την πρώτη του ψευτιά». Μάλιστα ο Νουμάς, έχοντας επίγνωση της τρέχουσας επιρροής της λόγιας παράδοσης, τονίζει για το αναγνωσματάριο ότι «κι αν δε το δεχτή η επίσημη Πολιτεία αμέσως, δεν πειράζει. Αρκεί νάχουμε έτοιμη δουλειά για την "ώρα τη μεγάλη"»⁸.

Τη σκυτάλη για την προώθηση των νεωτεριστικών δημοτικιστικών ιδεών θα παραλάβει από το Νουμά ο Εκπαιδευτικός Όμιλος, η συλλογικότερη και επισημότερη έκφραση του κινήματος του εκπαιδευτικού δημοτικισμού. Το σωματείο αυτό εμφανίζεται στα 1910 και μία από τις κύριες επιδιώξεις του είναι η έκδοση βιβλίων για παιδιά και ενήλικες. Μέσα στις σελίδες του Δελτίου του Εκπαιδευτικού Ομίλου αναπτύσσεται μια πιο συστηματική κριτική για τα σχολικά βιβλία, ενώ πραγματοποιούνται και ορισμένες εκδόσεις παιδικών βιβλίων. Στα 1916 οι πρωταγωνιστές του Εκπαιδευτικού Ομίλου Αλ. Δελμούζος, Μ. Τριανταφυλλίδης και Δ. Γληνός μετά από παρακινήσεις και οικονομική ενίσχυση από τον Ε. Βενιζέλο συγκροτούν την Εκπαιδευτική Επιτροπή με κύρια αποστολή τη συγγραφή βιβλίων στη δημοτική γλώσσα, ώστε να υπάρχει ετοιμότητα στην περίπτωση που ο Βενιζέλος θα προχωρούσε στη νομοθέτηση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης.

Η «μεγάλη ώρα» που προσδοκούσαν οι οπαδοί του εκπαιδευτικού δημοτικισμού έφτασε στα 1917, όταν η προσωρινή - επαναστατική κυβέρνηση του Ε. Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη αποφασίζει να εισαγάγει για πρώτη φορά τη δημοτική γλώσσα στη στοιχειώδη εκπαίδευση. Έτσι, στην περίοδο 1917-1920 που επικρατεί το Κόμμα των Φιλελευθέρων εγκρίνονται δεκατρία αναγνωστικά γραμμένα - εννοείται - στη δημοτική. Η νέα γλώσσα είναι φορέας μιας νέας ιδεολογίας - της Φιλελεύθερης. Αυτή η αλλαγή κλίματος θα σταθεί αφορμή για έντονες κριτικές από την πλευρά τόσο των καθαρευουσιάνων όσο και ορισμένων δημοτικιστών. Ένας από τους συνήθεις ισχυρισμούς, που προκαλούσε την ευαισθησία της κοινωνίας, ήταν η εμπρόθετη υπόσκαψη από τους μεταρρυθμιστές παραδοσιακών αξιών, όπως η πατρίδα, η θρησκεία και η οικογένεια. Άλλωστε,

8. Περ. Νουμάς, τευχ. 129, 1905, σελ. 6.

δεν πρέπει να μας διαφεύγει την προσοχή το γεγονός ότι η δημιουργικότερη στιγμή του ελληνικού φιλελευθερισμού στην εκπαίδευση συμπύπτει χρονικά με την έκρηξη της ρωσικής επανάστασης.

Τα δεκατρία βιβλία του δημοτικού σχολείου που γεννήθηκαν στην περίοδο 1917-1920 είναι καρπός μιας σπάνιας ιστορικά συγκυρίας, κατά την οποία η ριζοσπαστική πολιτική ορμή του βενιζελισμού που απέρρευσε από το «κίνημα της εθνικής αμύνης» δημιούργησε το αναγκαίο υπόστρωμα και τελικά επέτρεψε σε επίλεκτους πνευματικούς ανθρώπους που συσπειρώνονταν γύρω από την ιδέα του δημοτικισμού να συνεργαστούν και να δώσουν το επιζητούμενο. Όμως η διάδοχη πολιτική κατάσταση θα ανακόψει τη δημιουργική εργασία και θα επιτρέψει με τη σειρά της την αντίθετη κίνηση του εκκρεμούς. Η εξαμελής «επιτροπεία», που διορίζει το Υπουργείο Παιδείας για να αξιολογήσει τα δημοτικιστικά σχολικά βιβλία, στα 1921 δίνει στη δημοσιότητα την έκθεσή της. Για την κορυφαία στιγμή του εκπαιδευτικού δημοτικισμού η «επιτροπεία» θα αποφανθεί με ασυνήθιστο φανατισμό και για τους πρωτεργάτες και για τα προϊόντα της τριετούς δραστηριότητάς τους: «να εκβληθώσι πάραυτα εκ των σχολείων και καώσι (...). Να καταδιωχθώσι ποινικώς οι υπαίτιοι των προς διαφθοράν της ελληνικής γλώσσας και παιδείας τελεσθέντων πραξικοπημάτων»⁹.

Σημειώνει ο Μ. Τριανταφυλλίδης στην απάντησή του προς την «επιτροπεία» με το χαρακτηριστικό τίτλο «Πριν καούν»: «δεν είναι ούτε πρώτη ούτε τελευταία βέβαια φορά που το γλωσσικό ζήτημα γέννησε στην Ελλάδα συζήτηση και αντιγνωμία, πρέπει όμως να τ' ομολογήσωμε πως στην ιστορία των αγώνων αυτών με την βαθύτερα κοινωνική και εκπολιτιστική για την πατρίδα μας σημασία, η εμφάνιση της επιτροπείας σημειώνει θλιβερότατο σταθμό, και πως η "έκθεσις" της αποτελεί μνημείο ιστορικό για τη σύγκρουση των δύο αντίθετων και πάντα ακόμη ασυμβίβαστων κόσμων... Ολόκληρη την κρίση την πλημμυρίζει μια τύφλωση δυσκολοδικαιολόγητη σε επι-

9. Έκθεσις της επιτροπείας της διορισθείσης, προς εξέτασιν της γλωσσικής διδασκαλίας των δημοτικών σχολείων, Υπουργείον Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, Εν Αθήναις 1921, σελ. 156-57.

στήμονες, ακόμη και φιλολόγους και δασκάλους, όσο κι αν τους υποθέσωμε ιδεολογικά αντίθετους. Αν κρίνωμε την έκθεση από την *ιδεολογική της βάση* μας ενσαρκώνει παιδαγωγικά και ιδίως γλωσσικά την αντίδραση στη μεγαλύτερη ένταση»¹⁰.

Η περίοδος 1917-1921 αποτελεί οριακό σημείο σύγκρουσης δυο κόσμων. Μεταρρύθμιση και αντιμεταρρύθμιση στο μέλλον θα καταστούν, σχεδόν, κληρονομικά χαρακτηριστικά της ελληνικής εκπαίδευσης· ή καλύτερα, για να παραμείνουμε χρονικά στην περίοδο 1917-1921 και να παραπέμψουμε σε έναν άλλο απολογητή της δημοτικής, ο κύκλος κλείνει με την έμπρακτα διαπιστωμένη παρουσία στα εκπαιδευτικά - και στα γενικότερα πολιτιστικά - πράγματα της χώρας «οικοδόμων και εμπρηστών»¹¹.

10. Τριανταφυλλίδης, Μ.: Άπαντα, τομ. Ε' (Πριν καούν: η αλήθεια για τα αναγνωστικά της δημοτικής), Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1963, σελ. 155-56.

11. Η αναφορά αυτή παραπέμπει στη γνωστή απάντηση του Γιαννίδη, Ελ.: Οικοδόμοι και εμπρηστές ή η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και η έκθεση της επιτροπείας (έκδοση περιοδικού «Ο Κύκλος»), Αθήνα 1933.

Τάκης Μπέσσας

ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙ: Η ΑΙΣΘΗΤΗΡΙΑΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΟΨΗ

Στην προσπάθειά μου να περιγράψω τα αισθητηριακά και καλαισθητικά συμπεράσματα που προκύπτουν από το ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ του Ζάλλη παρακάμπτω τις συνθήκες κάτω από τις οποίες σχεδιάστηκε η δομή του στο συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, αν και αυτό θα έδινε σίγουρα άλλο μέγεθος στην αξία του.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι:

Α. Το εν λόγω σχολικό εγχειρίδιο έχει τυπωθεί δίχρωμο στην προσπάθεια του τυπογράφου να παρουσιάσει ένα κατά το δυνατόν ικανοποιητικό αισθητικό αποτέλεσμα, πράγμα που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι προφανώς θα υπήρχαν και άλλα παρόμοια ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΑ με τα οποία ήθελε να συγκριθεί. Το εγχειρίδιο φέρει τον αριθμό 2 και επικεντρώνεται στη διδασκαλία, κυρίως, του συλλαβισμού.

Β. Η διχρωμία μαύρου-καφεμαβί είναι ένας αρμονικός συνδυασμός και όχι αντιθετικός· μια επιλογή που δείχνει ότι ο συνθέτης ήταν έμπειρος τυπογράφος με ευρωπαϊκές επιρροές, κατά τις οποίες οι κραυγαλέες αντιθέσεις στην τυπογραφία αλλά και στη γενικότερη αισθητική των καιρών είχαν τεθεί υπό έλεγχο.

Γ. Η σειρά παρουσίασης των γραμμάτων δεν ακολουθεί την κλασική αλφαβητική, αλλά τη σειρά δυσκολίας παρουσιάζοντας πρώτα το ευκολότερο γράμμα *γιώτα* «σαν ανάποδο μπαστούνάκι» ή σαν «όρθιο αγκίστρι». Η δεύτερη επιλογή εμφανώς είναι προσφορότερη για τον συγγραφέα, καταφεύγει όμως εναλλακτικά και στην πρώτη, πιθανότατα από τον ενδοιασμό άμεσης επαφής και γνώσης του αιχμηρού αυτού αντικειμένου από τα παιδιά. Το δεύτερο κατά σειρά παρουσίασης είναι το *όμικρον*, το οποίο παρουσιάζεται σαν τόπι ή σαν κεράσι. Τα δύο αυτά γράμματα σε οπτική σύνδεσή μας δίνουν το

άλφα. Η λογική αυτή τηρείται, όπου είναι δυνατόν και σε άλλα γράμματα. Ο συγγραφέας αποδεικνύεται γνώστης και αποδέκτης των δύο κατηγοριών των γραμμάτων της καλλιγραφίας: των ενθύγραμμων και των καμπύλων.

Δ. Το εξώφυλλο, σχεδιασμένο με γεωμετρικά στοιχεία και κληματαίδες, προσφέρει στον αναγνώστη - και πιθανώς στον επόμενο υποψήφιο πελάτη του ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΟΥ, ΕΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩ - τις δυνατότητες και την ποικιλία των γραμματοσειρών, αραδιάζοντας όσο το δυνατόν περισσότερες από αυτές.

Ε. Τα γράμματα - στοιχεία που χρησιμοποιούνται ανήκουν στην ορθή ανισοπαχή γραφή, μια γραφή που συντηρείται και στις ημέρες μας, όχι πλέον από τη γραφή χειρός αλλά από τις γραμματοσειρές των υπολογιστών. (Η συγκεκριμένη γραφή στην οικογένεια των Macintosh είναι η GR Times).

ΣΤ. Οι εγχάρακτες εικόνες διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

Σε αυτές που ο ζωγράφος έχει σχεδιάσει ειδικά για την οικονομογράφηση του βιβλίου και στις άλλες, που επιλέχθηκαν από άλλα βιβλία ή γκραβούρες. Οι τελευταίες παρουσιάζουν μία αξιοπρόσεκτη τελειότητα και είναι αυστηρά επιλεγμένες για τον σκοπό που χρησιμοποιούνται.

ΠΡΩΤΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Σελ.	Σχεδιάσμα	Γράμμα
4	ροδάκινο ή άλλο φρούτο	ω
5	πίπα	ρ
6	διπλωμένο μέτρο	μ
7	σφυρί	τ
8	μονόζυγο ή άλλο γυμναστικό όργανο	π
10	εικόνα 2	
13	διπλό αγκίστρι	η
14	φίδι	σ
16	καντήλι	ε
17	ανάποδο αγκίστρι	γ

18	δρεπάνι	υ
19	ανοικτή λεπίδα-ξυράφι	ν
20	ανοικτό ψαλίδι	χ
22	σπάθα με λαβή	δ
23	σαλιγγάρι	θ
24	φέσι	φ
25	γυαλιά	β
26	λύρα	ζ
27	τόξο	ξ
28	τρίαινα	ψ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Σελ.	Σχεδιάσμα	Γράμμα
3	σπίτι	σ
3	παιγνίδι (τόπι)	ο
4	καδί	α
4	ώμος	ω
5	ωρολόγι	ρ
6	μαμά	μ
7	μάτι	τ
8	πάπια	π
9	κότα	κ
10	οι εικόνες 1 και 3 των ασκήσεων συλλαβισμού	
11	όλες οι εικόνες των ασκήσεων συλλαβισμού	
12	όλες οι εικόνες των ασκήσεων συλλαβισμού	
13	κόρη	η*
14	σήτα	σ
15	λίμα	λ
16	μέλι	ε
17	γάτα	γ
18	σύκα	υ
19	βρύση-νερό	ν

20	χέρι	χ
22	πόδι	δ
23	θύρα	θ*
25	βόδι	β
26	ζώνη	ζ
27	ξύλα	ξ
28	ψάρι	ψ

* με επιφύλαξη

Ζ. Το παρόν εγχειρίδιο, πέρα από όργανο πρώτης ανάγνωσης και γραφής, αποτελεί και εποπτικό μέσο καλλιγραφίας, μια που η τελευταία αποτελούσε ξέχωρο και αυτοδύναμο μάθημα για πολλά μετέπειτα χρόνια. Η πλάγια ανισοπαχής γραφή πέννας (χεράκι) ήταν η πιο προσφιλής και υπηρετείται εδώ με την παρουσίαση όλου του αλφάβητου σε υπερμετρικό μέγεθος, στο δεξί μέρος κάθε παρουσίασης.

Η. Υπάρχει συνειρμική αναγωγή των γραμμάτων, στις εικόνες με αποκλειστικό στόχο του συγγραφέα τη σύλληψη και αντίληψη του σχήματος και της προφοράς. Ήχος και εικόνα συνεργάζονται σε κάθε φάση, φανερώνοντας την ικανότητα του συγγραφέα. Η μεθοδολογική προσέγγιση που προσφέρει ο συγγραφέας στηρίζεται:

1. σε συνειρμούς σχήματος (ορθής ή ανάποδης όψης)
2. σε συνειρμούς ήχου (επιλογή εικόνας με εύκολη πρόσβαση σε λέξη) και
3. σε επιλογή λέξης - παραδείγματος, στην οποία κυριαρχεί το γράμμα, προσφέροντας δυνατότητες εμπέδωσης.

Σελ.	Συνειρμός εικόνας	Συνειρμός ήχου	Λέξη	Γράμμα
3	αγκίστρι-παστούνια (ανάπ.)	σπίτι	—	ι
3	κεράσια	παιγίδι με τόπι	—	ο
4	κεράσι + αγκίστρι	καδί	—	α
4	ροδάκινο ή άλλο φρούτο	ώμος	—	ω
5	πίπα	ωρολόγι	ψάρ(ι)	ρ
6	διπλωμένο μέτρο	μητρική εικόνα (μαμά)	Αδάμ	μ
7	σφυρί	μάτι	Λώτ	τ
8	μονόζυγο	παπί	Γραπ(τό)	π

9	κότα	—	Ισαάκ	κ
13	διπλό αγκίστρι	κόρη	—	η
14	φίδι	σήτα	Ξιφίας	σ
15	—	λίμα	Μιχαήλ	λ
16	λυχνάρι	μέλι	—	ε
17	άγκυρα	γάτα	αγ...γ	γ
18	δρεπάνι	σύκα	—	υ
19	ανοικτή λεπίδα-ξυράφι	βρύση-νερό	Λέων	ν
20	ανοικτό ψαλίδι (ανάπ.)	χέρι	Ενώχ...χ	χ
22	σπάθα με λαβή	πόδι	Δαβίδ	δ
23	σαλιγγάρι	θύρα	Γολιάθ	θ
24	—	φέσι	Ιωσήφ	φ
25	γιαλιά (πλάγια όψη)	β(ώ)δι	Ιώβ	β
26	λύρα (μουσική)	ζώνη	Βοόζ...ζ	ζ
27	τόξο	ξύλα	Κόραξ	ξ
28	τρίαινα	ψάρι	Άραψ	ψ

Θ. Η λέξη που προσφέρεται για τη *διδασκαλία προφοράς* είναι παρμένη κυρίως από την Παλαιά Διαθήκη, πράγμα το οποίο μας οδηγεί να αναλογισθούμε τη θέση των Θρησκευτικών στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα.

Ι. Τέλος αξιοπρόσεκτες είναι οι ασκήσεις που προσφέρει ο συγγραφέας ο οποίος δημιουργεί μηχανισμούς συλλαβών με καρτεσιανή λογική κατά το σύστημα πινάκων διπλής εισόδου:

	α	ε	η	ι	ο	υ	ω																
ρ	λ	φ	ρα	ρε	ρη	ρι	ρο	ρυ	ρω	λα	λε	λη	λι	λο	λυ	λω	φα	φε	φη	φι	φο	φυ	φω
μ	γ	β	μα	με	μη	μι	μο	μυ	μω	γα	γε	γη	γι	γο	γυ	γω	βα	βε	χη	χι	βο	βυ	βω
τ	ν	ζ	τα	τε	τη	τι	το	τυ	τω	να	νε	νη	νι	νο	νυ	νω	ζα	ζε	ζη	ζι	ζο	ζυ	ζω
π	χ	ξ	πα	πε	πη	πι	πο	πυ	πω	χα	χε	χη	χι	χο	χυ	χω	ξα	ξε	ξη	ξι	ξο	ξυ	ξω
κ	δ	ψ	κα	κε	κη	κι	κο	κυ	κω	δα	δε	δη	δι	δο	δυ	δω	πα	πε	πη	πι	πο	πυ	πω
σ	θ		σα	σε	ση	σι	σο	συ	σω	θα	θε	θη	θι	θο	θυ	θω							

Στο σημείο αυτό πρέπει να παρατηρήσουμε θετικά την κηνησιολογική συμμετοχή του μαθητή, όπου τα σύμφωνα ενεργοποιούνται με το δεξί χέρι και τα φωνήεντα με το αριστερό.

Δ.Π. Σουλιώτης

ΤΟ «ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ» ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ
Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ. ΕΝΑ ΔΕΙΓΜΑ ΠΡΩΙΜΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΥ (1911)

Δύο αλληπάλληλες εκδόσεις, κατά τα δύο τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στη Μακεδονία, γνώρισε το «Αλφαβητάριον». ¹ Οι δημοτικιστές του εκπαιδευτικού χώρου υποδέχονται στην Αθήνα την έκδοση του Βόρειου Ελληνισμού και την προβάλλουν ως δείγμα πρώιμου εκπαιδευτικού δημοτικισμού. — Το «Αλφαβητάριον» εντάσσεται στο πλέγμα των πρωτοβουλιών που έπαιρνε η Ελληνική Προξενική Αρχή του Μοναστηρίου, προκειμένου να αποσπάσει από την επικυριαρχία της Εκκλησίας τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες της περιοχής. Τα πράγματα ακολουθούν αναλυτικά.

Το «Αλφαβητάριον» (στο εξής: «Α») πρωτοεκδόθηκε από τον Αν[αστάσιο] Γ. Ζάλλη στο Μοναστήρι, «Τύποις Εμπορικού Τυπογραφείου», 1911, ως δεύτερο βιβλίο της σειράς «Μακεδονική Βιβλιοθήκη». ²

1. Πρόσφατη (1992) είναι η νέα έκδοσή του από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Φλώρινας, με επίμετρο που περιλαμβάνει σημειώματα των Γ.Ε. Βρεττού - Δ.Φ. Χαραλάμπους, «Ο ιστορικός περίγυρος» και του Τ. Μπέσσα, «Αλφαβητάρι: Η αισθητηριακή και καλαισθητική όψη», σσ. α' - ιε'. (Στην ίδια Βιβλιοθήκη φυλάσσεται ένα αντίτυπο της 1ης έκδοσης του 1911· άλλο τέτοιο αντίτυπο κατέχει η Κεντρική Βιβλιοθήκη του Α.Π.Θ., όπου σώζεται και αντίτυπο της έκδοσης του 1912.)

2. Βλ. Ντίνου Χριστιανόπουλου, «Ελληνικές εκδόσεις στη Θεσσαλονίκη επί Τουρκοκρατίας (1850-1912). Πρώτη καταγραφή, ανάτ. από το περ. Διαγώνιος 6, 1980, σ. 27. Και του ίδιου, «Λογοτεχνικά βιβλία και περιοδικά που τυπώθηκαν στη Θεσσαλονίκη (1850-1950). Πρώτη καταγραφή», ανάτ. από το περ. Διαγώνιος 4, 1980, σ. 17, όπου καταγράφεται μια προγενέστερη έκδοση του συγγραφέα του «Αλφαβηταρίου»: Βασιλείου Λ. Αγοραστό, «Εκλεκτά νεοελληνικά αναγνώσματα προς χρήσιν των ανωτέρων τάξεων των αστικών και δημοτικών σχολών, των Παρθεναγωγείων και της Αης τάξεως του Ελληνικού Σχολείου», 1892, σ. η' + 192 (τυπ. «Η Μακεδονία», Θεσσαλονίκη).

Την επόμενη χρονιά, 1912, το «Α» κάνει τη β' έκδοσή του: αυτήν τη φορά «Τύποις Αδελφών Πίλλη» και με ορισμένες διαφορές, από τις οποίες οι πιο σημαντικές είναι, η προσθήκη δύο επιπλέον σελίδων, η επίταξη «Παραρτήματος προς καλλιγραφικήν άσκησιν» των μαθητών και η αναγραφή του ονοματεπωνύμου του συγγραφέα, Β. Λασκαρίδου (= Β. Αγοραστού).³

Η πρώτη, αθησαύριστη μέχρι σήμερα, παρουσίαση του «Α» γίνεται στις 4 Σεπτεμβρίου της ίδιας χρονιάς (1911) και από τις στήλες της Μοναστηριώτικης εφ. «Το Φως»: αξίζει να παραθέσω ολόκληρο το - ανυπόγραφο - δημοσίευμα, για να φανούν τα πολυσήμαντα εθνικά και προπάντων εκπαιδευτικά σημαινόμενά του:

ΜΙΑ ΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Εξεδόθη κατ' αυτάς εν τη πόλει μας [= Μοναστήρι] ο δεύτερος αριθμός της [σειράς] Μακεδονικής Βιβλιοθήκης. Δεν αμφιβάλλομεν ότι οι πλείστοι αν μη πάντες οι αναγνώσται μας θα διερωτηθούν αλλά τί είνε η Μακεδονική Βιβλιοθήκη; Τους απαντώμεν είνε μία εμπνευσμένη εργασία γινομένη υπ' ανθρώπου, όστις ανήγαγε εις αληθές πάθος την ευγενή ασχολίαν και σκούσα την αναγέννησιν του δημοτικού μας σχολείου και μάλιστα εις τα ξενόφωνα μέρη. Έχομεν υπ' όψει μας το αλφαβητά-

Στο οπισθόφυλλο (verso) της 2ης έκδοσης (1912) αναγράφονται τα ακόλουθα «έργα του αυτού [= Β. Λασκαρίδου] συγγραφέως»: Αρ. 1. Ο Νηπιακός Κήπος (Πραγματογνωσία). Βιβλίον του διδασκάλου, Αρ. 2. Ο Νηπιακός Κήπος (30 πίνακες έγχρωμοι μετά 200 περίπου εικόνων). Βιβλίον του μαθητού, Αρ. 3. Αλφαβητάριον (Μέρος πρώτον), Αρ. 4. Πρακτικάί οδηγίαί περί του τρόπου της διδασκαλίας της πρώτης αναγνώσεως (διανέμεται δωρεάν), Αρ. 5. Αλφαβητάριον (Μέρος δεύτερον) υπό τα πιεστήρια.

3. Για την ταυτότητα του συγγραφέα παρακάτω αναλυτικά. — Άλλες αξιοσημειώτες αλλαγές στη 2η έκδοση του «Α»: Αντί του εκδότη Αν. Γ. Ζάλλη, αναγράφεται «Τύποις Αδελφών Πίλλη» στο εξώφυλλο και στη σελ. τίτλου σημειώνεται η «έκδοσις δευτέρα»: οι ασκήσεις συλλαβισμού της 1ης έκδοσης (σ. 21) αφαιρούνται, όπως και οι ασκήσεις της σ. 29· επίσης οι σσ. 34 και 35 (από τη γενική επανάληψη φράσεων) προτάσσονται, στη 2η έκδοση, από τις σελίδες 32 και 33· στην άσκηση της σ. 35 της 2ης έκδοσης (σ. 37 της 1ης) προστίθεται η γκραβούρα χωνιού πλάι σ' εκείνην του λυγισμένου χεριού, και στο κείμενο της άσκησης προστίθεται η φράση: «ιδέτε εδώ ένα χωνί»: τέλος, η 2η έκδοση βγήκε σε ελαφρά μικρότερο σχήμα (αλλά στο ίδιο κασέ σελιδοποίησης).

ριον. Είνε ένα μικρόν κομψοτέχνημα· χάρτης [=χαρτί], εξώφυλλον, εκτύπωσις, εικόνες είνε όλα τέλεια και καλλιτεχνικά. Και σκεπτόμεθα ότι εάν ο ριζοσπάστης αναμορφωτής της δημοτικής μας εκπαιδύσεως δεν επέτυχε τούτο, δύναται τουλάχιστον να έχη την ελπίδα και την φιλοδοξίαν ότι απήλλαξε τα δημοτικά μας σχολεία από την κόπρον Αιγείου [sic]⁴ των βιβλιαρίων εκείνων τα οποία κακώς συντεταγμένα και χειρότερον εκτυπωμένα εστρέβλωσαν δια των κακογραφιών των ευθύς από της γεννήσεώς του το καλλιτεχνικόν αίσθημα των παιδίων μας και μας κατήντησαν ούτω από λαού, οποίος άλλοτε υπήρξεν αυτή η ενσάρκωσις του ωραίου εις εν από τα αμουςότερα των εθνών της γης.

Αλλά και το περιεχόμενον δεν είναι κατώτερον του περιεχοντος. Η διδασκαλία της αναγνώσεως συμβαδίζει με την διδασκαλίαν αυτής της γλώσσης. Αμφότεραι δε γίνονται τη βοηθεία μικρών καλλιτεχνικών εικόνων, αι οποίαι ζωντανεύουν το μάθημα, κρατούν τον μαθητήν εις το περιβάλλον της καθημερινής ζωής και δεν τον αποσπούν από το έδαφος της παρατηρητικότητος και αντιλήψεως των πρώτων χρόνων δια να τον βυθίσουν εις απέραντον αεροκοπάνισμα θεωριών, όπου μάτην ο μικρός αντιπαλαίει εναντίον ακατασχέτου νυσταγμού.

Και η γλώσσα δε του βιβλιαρίου είνε απλή και ζωντανή, η καθαρά δημοτική μας. Υπάρχει λοιπόν ελπίς ότι εις το μέλλον τα ξενόγλωσσα⁵ παιδία μας ευθύς από των πρώτων δειλών βηματισμών των ανά την άγνωστον γην της εθνικής γραφής και ομιλίας δεν θα πελαγώνουν προ του λαβυρίνθου της της Ελληνικής διγλωσσίας και τριγλωσσίας, της ζωντανής του διδασκάλου [αφενός] και [αφετέρου] αψύχου γλώσσης του βιβλίου, ού-

4. Αιγείου (πβ. και την αναδημοσίευση της βιβλιοκριτικής στο ΔΕΟ, τ. Α', τεύχος 4, 1911, 301-302.

5. «Το Μοναστήρι είναι το καταλληλότερο μέρος για να μελετήσει κανείς και να σφυγμομετρήσει την εργασία των σχολείων μας. Εδώ είναι το σημείο όπου διασταυρώνονται Κουτσόβλαχοι, Σλάβοι, Αρβανίτες, Τουρκοί, όλες οι φυλές της Μακεδονικής Βαβυλωνίας. [] Υπάρχουν σλαβόφωνα χωριά, όπου από 50 χρόνών διατηρούμε σχολεία με δυο τρεις τάξεις []» (Από σχετική εκτενή επιστολή, με τίτλο «Οι ξενόφωνοι και τα σχολεία μας», ΔΕΟ τ. 3, τεύχ. 1-4, 1913, 324-326. Κατά το εισαγωγικό προλόγισμα της Σύνταξης, η επιστολή στάθηκε στο Δελτίο στα 1912· η βιβλιοπαρουσίαση του «Α» έγινε στα 1911).

τως ώστε μετά διητή και τριητή άσκοπον σπατάλην χρόνου και χρήματος ν' απέρχονται ακατάρτιστοι και άχρηστοι όσον πρότερον αν μη και περιπλέον.

Η Μακεδονική Βιβλιοθήκη υπόσχεται να τα διορθώση όλα ταύτα. Και οι ειδικοί και ο διδασκαλικός κόσμος υπεδέχθησαν με πίστιν και ενθουσιασμόν τας επαγγελίας της. Απόδειξις, η αθρόα ζήτησις εξ όλων των μερών της [Οθωμανικής] Αυτοκρατορίας και μάλιστα των ξενογλώσσων.⁶

Ο ανώνυμος συντάκτης κρίνει το «περιέχον» όσο και το «περιεχόμενον» του «Άλφαβηταρίου». Όσον αφορά στο πρώτο, ο χαρακτηρισμός «μικρόν κομψοτέχνημα» ευσταθεί, εάν μεταξύ άλλων λογαριάσομε πως μονάχα για τη σελίδα του εξωφύλλου έχουν αξιοποιηθεί εννέα οικογένειες τυπογραφικών στοιχείων, που γίνονται δέκα στη σελίδα τίτλου - χώρια τα μεγέθη - ή πως στην κεφαλή καθεμιάς από τις εσωτερικές σελίδες στοιχειοθετούνται δεξιά κι αριστερά δύο εκδοχές ενός γράμματος του αλφαβήτου (ελζεβίρ και καλλιτεχνικής γραφής) και στη μέση της σελίδας κεντράρεται μια καλοφτιαγμένη σχετική γκραβούρα καφεδιάς χρώσης, κ.τ.ό. Δεν διακινδυνεύει πολλά όποιος υποστηρίζει πως το «Α» του Μοναστηρίου είναι από τα τυπογραφικά ωραιότερα, από κτίσεως Νεοελληνικού Κράτους μέχρι και σήμερα. Η συγκίνηση και ο θαυμασμός του συντάκτη του δημοσιεύματος για την εμφάνιση του «Α» και η ομόλογη αισθαντικότητα του διαφαίνονται στον μύδρο που εξαπολύει κατά των «κακώς συντεταγμένων και χειρότερον εκτυπωμένων» σχολικών εγχειριδίων που «εστρέβλωσαν δια των κακογραφιών των ευθύς από της γεννήσεώς του το καλλιτεχνικόν αίσθημα των παιδίων μας».

Όσον αφορά στην κριτική του περιεχομένου, ο βιβλιοκρίτης άφοβα εντάσσει το «Α» στα σχολικά εγχειρίδια που γράφονται στην «καθαρά δημοτική μας»: εδώ πρέπει να θυμηθούμε ότι το έτος έκδοσης του «Α» είναι γλωσσικός annus mirabilis και terribilis συγχρόνως· για να περιοριστώ στα κορυφαία, εκδίδεται το «Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου» ενώ στις 3

6. εφημ. «Το Φως», φ. 60, 4 Σεπτ. 1911, από όπου και η αναδημοσίευση στο ΔΕΟ (βλ. σημ. 4).

Μαρτίου της ίδιας χρονιάς κλείνει το Ανώτερο Παρθεναγωγείο του Βόλου μετά από τα συλλαλητήρια των γλωσσαμυντόρων και τους προπηλακισμούς του Δελμούζου· τρίτον, στο Σύνταγμα του 1911 περιλαμβάνεται για πρώτη φορά άρθρο για την ελληνική γλώσσα.⁷ Το Μοναστήρι με την έκδοση του «Α» στέλνει μήνυμα συμμετοχής του Άνω Ελληνισμού στον Εκπαιδευτικό Δημοτικισμό της ελεύθερης Ελλάδας: «**Το πρώτο Νεοελληνικό Αλφαβητάριο επί τέλους είδε το φως**», καταπώς γράφει η Σύνταξη του ΔΕΟ.⁸

Το περιεχόμενο της βιβλιοκρισίας έχει και την παιδαγωγική πτυχή του - εδώ περιορίζομαι να νύξω τις πεσταλοτσικές καταβολές του δημοσιεύματος.⁹ Από την άλλη, βρίσκω πως θα είταν παράλειψη να μην αναφερθώ, ενδεικτικά έστω, στην καλή εντύπωση που προκάλεσε το «Αλφαβητάριον» του Μοναστηρίου στους δημοτικιστικούς κύκλους της ελεύθερης Ελλάδας· έτσι:

α. Το «Α» μαζί και τα «Κριτικά ταξίδια, Φυσική» του Π. Βλαστού, είναι τα δυο βιβλία που «Δίνονται χάρισμα μόνο στους συνδρομητές του Δελτίου και τα μέλη του [Εκπαιδευτικού] Ομίλου.»

β. Δυό χρόνια αργότερα, στα 1915, και πάλι από το Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου διαφημίζεται η β' έκδοση (:1912) του «Α»: πουλιέται «δρ. 0,50» μαζί με βιβλία του Ίδα (= Ίωνα Δραγούμη), του Μ. Φιλήντα, του Π. Βλαστού - και το «Τα ευαγγέλια και ο αττικισμός» του Μ. Τριανταφυλλίδη.

—Είναι «ένα αλφαβητάριο που προσπαθεί χωρίς «ΐα» και «φά» να μάθη στο παιδί να διαβάξη τη γλώσσα του.»¹⁰

7. Βλ. στην εισαγωγή (σ. κα') του Αλέξη Δημαρά, «Το Αλφαβητάρι με τον ήλιο», Ερμής 1972.

8. (ΔΕΟ, τ. Α', τευχ. 4, 1991, 300).

9. Τα διδάγματα του Πεσταλότσι κατονομάζονται και περιγράφονται στη βιβλιοπαρουσίαση του «Νηπιακού Κήπου» του Β. Αγοραστόυ (εφημ. Νέα Αληθεια, Παρασκευή 11 Φεβρουαρίου, Θεσ/νίκη), που γράφτηκε «εν Μοναστηρίω τη 1η Φεβρ. 1911» και υπογράφεται από τον - αταύτιστο, ή μήπως είναι ο Αγοραστός; - «Γ.Α.»

10. Για το (α) βλ. ΔΕΟ, τ. 3, 1-4, 1913, 341· για το (β), ΔΕΟ, τ. 5, 1-2, 1915, στην εσωτερική σελίδα του εξωφύλλου.

γ. Στο «Πριν καούν», ο Μ. Τριανταφυλλίδης κρίνοντας τα χρόνια που είχαν προηγηθεί από την έκδοση του «Αλφαβηταρίου με τον ήλιο» (1919), επαινεί τις προσπάθειες «ιδιωτών, δασκάλων και άλλων να συγγράψουν αλφαβητάρια με ανθρωπινότερη [από «την κρύα γλώσσα των επίσημων αλφαβηταρίων»] γλώσσα· και παραθέτει τέσσερα τέτοια προδρομικά αλφαβητάρια, ένα από αυτά και το «Α» (β' έκδοση) - δειγματοληπτώντας με τη φράση του: «να ένα πιάτο με σύκα· εγώ έφαγα ένα σύκο ακάμωτο· έκαμα πολύ κακά, η μητέρα με μάλωσε (σ. 36)».¹¹

δ. Τέλος, η απήχηση του «Α» δηλώνεται και από την πώλησή του στη Θεσσαλονίκη, τις Σέρρες και την Κορυτσά, όπως πληροφορούμαστε από το οπισθοσέλιδο της 2ης έκδοσής του (1912).

Μολονότι ο συγγραφέας του «Αλφαβηταρίου» είναι μαρτυρημένο πρόσωπο με ποικίλη δράση στα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα, η ιστορική παρουσία του δεν έχει όσο ξέρω συσχετισθεί με την παράλληλη και παραπληρωματική συγγραφική του προσφορά· υποθέτω πως το γεγονός οφείλεται στη σύγχυση γύρω από το όνομα και το ψευδώνυμό του, ως συγγραφέα. Τα παίρνω με τη λογική τους σειρά.

Ο Βασίλειος Αγοραστός (ή -ός) του Λασκάρεως γεννήθηκε στο Μοναστήρι στις 3 Ιουλίου 1864 και πέθανε στη Φλώρινα στις 23 Ιανουαρίου 1925.¹² Σύμφωνα με επιστολή του Φιλίππου Στ. Δραγούμη που δημοσιεύθηκε εις «Το Βήμα»¹³ ο Βασίλειος Αγοραστός εργαζόταν ως υπάλληλος του Ελλην. Προξενείου στο Μοναστήρι, απ' όπου στέλνει στον Ίωνα Δραγούμη επιστολή (χρονολογ. 20.10.1904) σχετικά με τη μεταφορά της κε-

11. Μ. Τριανταφυλλίδη, «Πριν καούν», Αθήνα 1921, σ. 36 και 252.

12. Από τα Μητρώα του Δήμου Φλώρινας. Σύζυγος του Β.Α. εΐταν η Βικτωρία Γεωργίου Σουρλίρα (γεν. 1883 στο Μοναστήρι) και τέκνα οι: Έλλη (γεν. 1915, Λάσκαρης (γεν. 1920) και Αριάδνη (γεν. 1903). Η εγγραφή στα Μητρώα έγινε στις 20.12.1940 (προφανώς πρόκειται για αντιγραφή ή μεταγραφή). Η Βικτωρία Αγοραστός βρίσκεται εγγεγραμμένη, ως χήρα και αρχηγός της οικογένειας, στο Ευρετήριο του Συνδέσμου Μοναστηριωτών της Φλώρινας (1928-1941).

13. Φύλλο της 23ης Απριλίου 1960.

φαλής του Π. Μελά από τη Σιάτιστα στο Πισοδέρι: «Την κεφαλή παράλαβε ο Β. Αγοραστός στο Ζέλοβο... από τον Ζελοβίτη καπετάνιο Παύλο Κύρου... Από κει ο Αγοραστός τη μετέφερε με τους Πισωδερίτες συνοδούς του στο Πισοδέρι, στο παρεκκλησί της Αγίας Παρασκευής...»¹⁴ - και στη συνέχεια ο Δραγούμης παραθέτει την εκτενή επιστολή/αναφορά του Αγοραστού προς τον Ίωνα.¹⁵ Εκτός από το κορυφαίο επεισόδιο της μεταφοράς της κεφαλής, έχουμε και τη γενική αξιολόγηση του Π. Τσάλλη: Ο Αγοραστός μαζί με τον Αναστάσιο Νάλτσα εργάστηκαν «μετά μεγάλου πατριωτισμού ως γραμματείς του Ελληνικού Προξενείου [Μοναστηρίου]».¹⁶

Και η εκπαιδευτική (αλλά όχι η συγγραφική) δράση του Β. Αγοραστού καταγράφεται από ιστοριοδίφες και ιστορικούς: Ο Δ.Ν. Πέπης στο πολύτιμο μελέτημά του «Η πνευματική κίνηση στο Νομό Φλωρίνης πριν από την Απελευθέρωση [του 1912]» καταγράφοντας τους διευθυντές του Ελληνικού Σχολείου της Φλώρινας μνημονεύει τον Β.Α. για το έτος 1895-1896 και συνεχίζει: «Ο Αγοραστός αφού δίδαξε για ένα χρόνο έφυγε στο Μοναστήρι, απ' όπου καταγόταν και ανάλαβε γραμματέας στο Ελληνικό Προξενείο, μετά δε την Απελευθέρωση διορίσθηκε διευθυντής Νομαρχίας [Φλωρίνης].»¹⁷ Εξάλλου ο Κ. Βακαλόπουλος γράφει ότι ο Β.Α. υπηρέτησε λίγα χρόνια πριν ως καθηγητής στο Μοναστήρι: «Στο ελληνικό γυμνάσιο του Μοναστηρίου διδάσκουν την εποχή αυτή [:τέλη της δεκαετίας 1880-1890] οι έλληνες καθηγητές Φ. Σακελλαρίου, ...Β. Αγοραστός...»¹⁸

Κύριο αίτιο της συγγραφικής αφάνειας του Β. Αγοραστού είναι, πιστεύω, η χρήση ψευδωνύμου (:Β. Λασκαρίδης) στους τίτλους των τριών βιβλίων του: ψευδώνυμο διόλου τυχαίο, α-

14. ό.π.

15. Βλ. σχετικά και στον Π. Τσάμη, «Μακεδονικός Αγών», ΕΜΣ - Μακεδονική Λαϊκή Βιβλιοθήκη 27, Θεσσ. 1975, σ. 198· και στον Ι.Κ. Μαζαράκη-Αινιάνα, «Ο Μακεδονικός Αγώνας», Δωδώνη 1981, σ. 69.

16. «Το δοξασμένο Μοναστήρι», Θεσσαλονίκη 1932, σ. 77.

17. περ. «Αριστοτέλης» 59-60, 1966, σ. 61.

18. Κ. Βακαλόπουλος, «Ο Βόρειος Ελληνισμός []», ΙΜΧΑ 1983, σ. 211.

φού 1) είναι το πραγματικό πατρώνυμό του, και 2) συνειρμικά απηχεί τη συγκατάνευση του Αγοραστού απέναντι στις μεγάλες εκπαιδευτικές προσπάθειες και το έργο της Αικ. Λασκαρίδου, της οποίας τα «Φροεβελιανά δώρα» είχαν καθοριστικά επιδράσει στο σκεπτικό του Αγοραστού, ιδίως κατά τη συγγραφή του «Νηπιακού Κήπου». ¹⁹

Στην ίδια συγγραφική αφάνεια έμεινε ο Β. Αγοραστός (ή τουλάχιστον, στερήθηκε οποιασδήποτε σχετικής μνείας) και μέσα στις σελίδες του πρόσφατου και εξαιρετικού βιβλίου της Σοφίας Βούρη, όπου ερμηνεύεται ο νευραλγικός ρόλος του συζητούμενου προξενικού υπαλλήλου στα εκπαιδευτικά πράγματα της εποχής· πριν από το 1900, το Ελληνικό Προξενείο του Μοναστηρίου προόριζε τον υπάλληλό του και εκπαιδευτικό Β.Α. για τη θέση του επιθεωρητή των σχολείων, στα πλαίσια του εγχειρήματος να αποσπάσει την εκπαίδευση από τα χέρια της τοπικής Εκκλησίας:

Η συγκεκριμένη νοοτροπία των [Ελλήνων] Προξένων [του Μοναστηρίου] να επιδιώκουν την αποκλειστική διεύθυνση των εκπαιδευτικών πραγμάτων, με το προκάλυμμα ότι έτσι εξασφάλιζαν τον άμεσο έλεγχο πάνω στην εθνική υπόθεση και ταυτόχρονα απέτρεπαν οποιαδήποτε παρέκκλιση από τη γραμμή που υιοθετούσε η ελληνική κυβέρνηση, διαφαίνεται στη σχετική επιχειρηματολογία του [προξένου] Μπέτσου για την ακύρωση της επιλογής των σχολικών επιθεωρητών. Πάνω στο ίδιο λογικό έρεισμα στηρίζεται και η προσπάθειά του να παρουσιάσει τον υπάλληλο του Προξενείου Β. Αγοραστό, πρώην δάσκαλο του Γυμνασίου, ως κατάλληλο για το εποπτικό [= του επιθεωρητή] έργο. Ουσια-

19. Οι Φροεβελιανές αρχές επηρεάζουν τον Αγοραστό στα πλαίσια της θεωρίας του Πεσταλότσι: περίπου ένα έτος πριν από την έκδοσή του «Νηπιακού Κήπου» στο Μοναστήρι εκδόθηκε το «Έλθετε ζήσωμεν υπέρ των τέκνων ημών. (Ολίγα τινά περί του Φροεβελιανού συστήματος)» της Αικ. Λασκαρίδου (1909). «Κήπος» ονόμαζε τα νηπιαγωγεία και «κηπουρούς» τις νηπιαγωγούς ο Φρέμπελ.

στικά, αυτό που τον [Μπέτσο, στα 1899] ενδιέφερε ήταν να περιστοιχίζεται από άτομα δικής του εκλογής και εμπιστοσύνης.²⁰

20. Σοφία Βούρη, «Εκπαίδευση και Εθνικισμός στα Βαλκάνια [I]», 1992, σ. 151-152· και σημ. 11, 12 στη σ. 171.

ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ ΤΗΣ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ» ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΩΤΟ
ΜΗΧ. ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΜΕ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΟΥ Δ.Π. ΣΟΥΛΙΩΤΗ ΑΠΟ ΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΤΟΥ Γ. ΔΕΔΟΥΣΗ ΑΝΔΡΕΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ 28
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΔΗ
ΜΟΣΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
1993 ΣΕ ΧΙΛΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ
ΤΟΥ 1993.

024000032094

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

